

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
ÁLLAMTUDOMÁNYI ÉS KÖZIGAZGATÁSI KAR
CIVILISZTIKAI INTÉZET

OPUSCULA IUVENUM EXCELLENTISSIMA

Soltész Evelin

*A gyermek családban való nevelkedése,
mint gyermekvédelmi alapelv
érvényesülésének nehézségei*

2018/3.

Soltész Evelin¹

A gyermek családban való nevelkedése, mint gyermekvédelmi alapelvek érvényesülésének nehézségei

1 BEVEZETÉS

A társadalom alapvető egysége a család, mely a gyermek felnevelésével és szocializációjával, egészséges testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének biztosításával hozzájárul a társadalom fennmaradásához. A családok többsége megfelelően el tudja látni ezeket a feladatokat, viszont sokan vannak, akiknél akár külső, akár belső probléma akadályozza ezt. Erre példa a gyermek veszélyeztetettsége, mely kialakulhat családon kívüli okból – például anyagi nehézségek – vagy családon belüli okból – gyermekbántalmazásból. Ezen problémák kezelése a társadalom, és az állam feladata. Az állam és az önkormányzat működteti a gyermekvédelmi rendszert, ami által felelősséget vállal az elhagyott és veszélyeztetett gyermekek védelmére, problémáik megszüntetésére. Továbbá kialakítja azt a szervezett, intézményesített rendszert, mely hozzájárul ezen feladatok véghezviteléhez. Ezt a rendszert a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényben szabályozzák, melyet az ENSZ által hozott 1989-es Gyermekjogi Egyezmény hatására hoztak meg. A mai hatályos gyermekvédelmi törvényünk olyan szabályokat tartalmaz, amely biztosítja a gyermekek törvényben foglalt jogaik és érdekeik érvényesülését, annak figyelembe vételével, hogy segítse a gyermek családban történő nevelkedését, amennyiben ez nem lehetséges, akkor a hiányzó szülői gondoskodást pótolja. Az állam csak közérdekből vagy a gyermek veszélyeztetettsége esetén avatkozhat be a családok életébe, azonban fontos szerepe van a megelőzésben, ezért olyan gyermekvédelmi rendszert alakított ki, amely az alapellátásokra épül. Az alapellátások igénybevétele önkéntes, a hatóságok csak kivételes esetben kötelezhetik a családokat. A gyermekvédelem az alapellátásokból indul ki és fokozatosan halad a szakellátások, majd a hatósági intézkedések felé.

A gyermekvédelem szabályozottsága nagyon szerteágazó. A gyermekek jogait különböző jogágakhoz tartozó jogszabályok érintik, a büntető-, a munka-, a közigazgatási, az oktatási és egészségügyi jogon át egészen a családjogig. Találunk gyermekekre, gyermekek jogaira és

¹ III. éves közigazgatás-szervező BA szakos hallgató, konzulens: Dr. Barzó Tímea

érdekeire vonatkozó rendelkezéseket az Alaptörvényben, a Polgári Törvénykönyv [Ptk.] Családjogi könyvében, különböző rendeletekben – például a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Kormányrendeletben [Gyer.] vagy a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény végrehajtásáról szóló 233/1998. (XII.18.) Kormányrendeletben – és a különböző ágazati törvényekben, valamint természetesen nemzetközi egyezmények is születtek erre vonatkozóan. Erre a sokrétűségre azért van szükség, mert a gyermek egészséges nevelkedését minden szempontból elő kell segíteni és a gyermek érdekeit minden helyzetben érvényre kell juttatni. A szakdolgozatomban a családjog közjogi vetületeivel foglalkozom, ezen belül is az egyik legfontosabb alapelv – a családban történő nevelkedés – érvényesülésének nehézségeivel. Ennek az elvnek a figyelmen kívül hagyására, vagyis a gyermek családból való kiemelésére a hatósági intézkedések keretén belül kerülhet sor. Az intézkedések a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjainak hatására valósulnak meg a veszélyeztetettség észrevétele alapján. Szakdolgozatomban ennek az elvnek a jelentőségével foglalkozom azáltal, hogy milyen nehéz megállapítani mekkora mértékű veszélyeztetettség esetén lehet a gyermeket kiszakítani családjából. A gyermekvédelem szabályozását, annak kialakulását is bemutatom, hiszen fontos, hogy egy olyan rendszere alakuljon ki a gyermekek védelmének, amely megfelelően fel tudja mérni a veszélyeztetettséget, és ki tudja választani a megfelelő intézkedést annak elhárítására.

Azért választottam ezt a témát, mert szerintem a gyermekvédelem egy olyan intézmény, amely örökérvényű. Gyermekek mindig lesznek és nélkülözhetetlen a társadalom szempontjából a védelmük biztosítása. Személy szerint is nagyon szeretem a gyerekeket, és nagyon fontosnak tartom, hogy szerető, támogató és egészséges környezetben nőjenek fel. Ezek biztosítására a gyermek saját családja a legalkalmasabb, ezért lényegesnek tartom elsősorban a család támogatását és csak a végső esetben történő családból kiszakítást.

2 ALAPFOGALMAK

Szaktervezésem elején fontosnak tartom az alapfogalmak tisztázását, a téma bevezetését, hogy magát a gyermekvédelmet tisztán lássuk. Ebben a fejezetben szeretném bemutatni a gyermekvédelem fogalmát – ami meglehetősen bonyolult és többféle értelmezése létezik -, valamint a veszélyeztetettséget, mely a témám szempontjából az egyik legfontosabb fogalom. A veszélyeztetettség az alapja a hatósági intézkedéseknek – melyek használata a veszélyeztetettség mértékétől függ -, illetve a családban nevelkedés elvét is ennek hatására korlátozhatják. Ezekből kiindulva az alapelvek tisztázását is fontosnak tartom, hiszen ezek adják az egész rendszer alapját.

2.1 A gyermekvédelem fogalma

A gyermekvédelem a gyermekek érdekében végzett tevékenység, melynek számos meghatározása ismeretes és elfogadott. A legtöbb definíció közös vonása, hogy a gyermekek védelmét kétféle –tágabb és szűkebb – értelemben is megközelítik.

„Leggyakrabban és legáltalánosabban azt a speciális gyermekvédelmi tevékenységet értjük alatta, ami az elárvult, az elhagyott vagy a veszélyeztetett helyzetben lévő gyermek, fiatalok felkarolása, pártfogására, védelmére irányul.”²

A gyermekvédelemben két területet szokás megkülönböztetni: az általános és a speciális gyermekvédelmet. Az általános gyermekvédelem fogalmába sorolható intézmények, mint a család és az iskola, a gyermek szociális, fizikai és szellemi fejlődésének feltételeit teremtik meg és segítik elő. A speciális gyermekvédelem azt az intézményrendszert jelenti, amelynek feladata a gyermek fejlődésének folyamatában bekövetkezett problémák orvoslása, kezelése, korrekciója. A speciális gyermekvédelem tehát azonosítható a gyermekvédelmi gondoskodás rendszerével, mely a veszélyeztetett helyzet megelőzésére és az utógondozásra fókuszál.³

A gyermekeket a társadalom önmaga demográfiai és ideológiai reprodukciója céljából védi. Ilyen formában a gyermekvédelem fogalmába a társadalmi lét, társadalmi tevékenység minden

² Büki Péter: A gyermek védelme, A gyermekvédelem elméleti alapvetése, PONT Kiadó, Budapest, 2009, 7. old

³ Filó Erika, Katonáné Pehr Erika: Gyermeki jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem Budapest 2015. HVG-PRAC Lap- és Könyvkiadó [Filó-Katonáné] 47. old

olyan területe beletartozik, amely az adott társadalom gyermekkorúnak tekintett népességével kapcsolatba hozható.⁴

Domszky András 1999-ben így definiálta:

„[...] elméleti megközelítésben a gyermekvédelem történelmi-társadalmi meghatározottságú és szerveződésű összetett segítő tevékenység, amely arra irányul, hogy az adott társadalom gyermek- (és ifjúsági) korúnak tekintett népessége kielégítse az élete fenntartásához és társadalmi érvényesüléséhez nélkülözhetetlen szükségleteit.

Olyan szervezett beavatkozási módokat (intézményeket, foglalkozásokat, módszereket) sorolunk ide, amelyek ezeket a szükségletkielégítő funkciókat a családon belül vagy azon kívül segítik, támogatják, zavar esetén korrigálják, helyreállítják vagy ezek eredménytelensége esetén átveszik.”⁵

A gyermekvédelem célja a családban történő nevelés segítése, a veszélyeztetettség megelőzése, mely megvalósulása érdekében a gyermekvédelmi törvény, a gyermekjóléti alapellátások rendszerével, valamint a pénzbeli ellátásokkal olyan szociális háló kiépítését célozza, amely segíti a családból való kiemelés elkerülését.⁶

Megannyi definíció olvasása után, úgy gondolom, a gyermekvédelem tágabb értelemben mindazt a tevékenységet jelenti, amelyet a gyermekek jogainak és érdekeinek védelmében, valamint az egészséges fejlődésükért tesznek. Szűkebb értelemben pedig azokat az állam által véghezvitt feladatokat jelenti, amelyek a veszélyeztetett, veszélyben lévő gyermekek érdekét szolgálják.

2.2 Alapelvek

Az egyik legfontosabb alapelv, és a szakdolgozatom szempontjából is kiemelkedően releváns, a *családban történő nevelkedés elve*. Ennek alapja az együttműködés a család és az állami, önkormányzati szervek között. Ez azért fontos, hiszen az alapellátások használatával csak a megfelelő együttműködés által érhető el a gyermek számára a legkedvezőbb eredmény. Az állami és önkormányzati szerveknek továbbá kiemelkedően fontos feladata, hogy a tagjai figyelemmel kísérjék a gyermeket és veszélyeztetettség esetén éljenek a gyámhatóság felé

⁴ Csókay László, Domszky András, Hazai Vera, Herczog Mária: A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata, PONT Kiadó, Budapest, 1994, 9.old

⁵ Domszky András: Gyermek- és ifjúságvédelem, Államigazgatási Főiskola, Budapest, 1999

⁶ Varga Aranka: Gyermekvédelem és iskola PTE BTK Oktatáskutató Központ, (Virágmandula Kft) Pécs, 2012, 70.old

történő jelzéssel. Maga a jelzőrendszer és a tagjai véleményem szerint nagyon fontos szerepet töltenek be ennek az alapelvnek az érvényesülésében, hiszen ők jelzik a gyermek veszélyeztetettségét, ami által vagy kikerül a családból vagy a családban nevelkedését segítik elő. Fontos megjegyezni, hogy gyermeket kizárólag anyagi okból nem lehet kiemelni a családból, ezért az ilyen esetekben az állam a család speciális helyzetéhez mérten segítő alapellátások nyújtásával ad támogatást. Viszont amennyiben nem anyagi oka van a veszélyeztetettségnek, a hatóság egyéb hatósági intézkedéseket alkalmazhat, mely keretében vagy alapellátáshoz hasonlóan segíti a gyermeket a családban történő nevelkedésében, vagy a családból kiemelve nyújt a gyermeknek megfelelő körülményeket. Úgy gondolom ez egy nagyon érzékeny alapelv, hiszen nem minden esetben biztos a megvalósulása. Nehéz megtalálni azt a pontot, amikor a gyermek érdekében a gyermeket mégis ki kell emelni a családból. Sokszor idő előtt vagy esetleg már túl későn teszik ezt meg. Álláspontom szerint a legfontosabb dolog a megfelelő intézkedés meghozatala, melyet fokozott odafigyeléssel kell megtenni. A továbbiakban megemlítek még néhány fontos alapelvet. A leglényegesebb alapelv, amely az egész gyermekvédelmi törvényt, az egész gyermekvédelmet végigkíséri az *a gyermek mindenekfelett álló érdekének elve*. Ez az elv szorosan kötődik az első alapelvvel, mivel a gyermek családban történő nevelkedése a gyermek érdekében áll, valamint a családban nevelkedés elvét csak a gyermek mindenekfelett álló érdekéből lehet figyelmen kívül hagyni. A gyermekvédelem rendszerének tagjai a törvényben meghatározott gyermekek érdekeit és jogait figyelembe véve járnak el. Ezen szerveknek szorosan együtt kell működniük feladatuk minél teljesebb körű elvégzése érdekében. *A legkisebb kényszer (önkéntség) elve* abban nyilvánul meg, hogy az ellátások igénybevételére csak kivételes – törvényben meghatározott – esetekben kötelezhetőek a családok. Az alapellátásokat főként a szülő joga igénybe venni és a hatóság nem kötelezi őket erre. A hatósági intézkedéseket a gyámhivatal hozza meg és kötelező érvényű a családra nézve, viszont ezen intézkedéseket a gyermek érdekében hozzák meg és ez a beavatkozás a veszélyeztettség elhárítása érdekében elkerülhetetlen. Ezekon felül tilos a gyermekek bármilyen - nemhez, nemzethez, nemzetiséghez, etnikai csoporthoz való tartozás, lelkiismereti, vallási vagy politikai meggyőződés, származás, vagyoni helyzet, cselekvőképesség hiánya vagy korlátozottsága miatti – hátrányos megkülönböztetése. *(Egyenlő bánásmód elve)*⁷

⁷ Zeller Judit, Rózsás Eszter: Gyermek- és Ifjúságvédelem Budapest 2014 NKE 8.old

2.3 Veszélyeztetettség

Témám szempontjából az egyik legfontosabb fogalom a veszélyeztetettség, hiszen ez az ami megalapozza az esetleges családból történő kiemelését vagy egyáltalán az állami beavatkozást. A következő részben ezért szeretném ismertetni a fogalmát és a lehetséges formáit, hogy minél könnyebb legyen megérteni miért fontos az állami részvétel a gyermekek életében.

A családi élet rendeltetésszerű működését a szülő-gyermek jogviszonyban a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek biztosítják. A veszélyeztetettség mértéke mutatja meg, mikor van az államnak joga beavatkozni ebbe a jogviszonyba. Ha szükséges a beavatkozás, akkor ezt a magánjogi jogviszonyt – akár csak átmenetileg is – korlátozhatja, felfüggesztheti, megszüntetheti és helyébe a gyermek jogainak és érdekének biztosítása céljából egy másik: „gyermekvédelmi jogviszonyt” hozhat létre.⁸

A veszélyeztetettség a gyermekvédelemben alapfogalomnak tekinthető. Legáltalánosabban: „A veszélyeztetettség minden olyan magatartás, cselekvés vagy mulasztás, folyamat vagy helyzet, amely miatt a kiskorú megfelelő erkölcsi, szellemi, érzelmi, testi fejlődése, gondozása, tartása, nevelése vagy oktatása a szülő (gondozó) környezetében nem biztosított, a kiskorú helyes irányú fejlődését károsan befolyásolja, vagy gátolja.”⁹

A veszélyeztetettségnek több különböző oka is előfordulhat. Lehet például anyagi, egészségi, magatartási vagy környezeti. Egyik legfontosabb ezek közül az *anyagi ok*, mely arra az esetre utal, amikor a családban előforduló anyagi, illetve jövedelmi problémák hátrányosan hatnak a gyermek egészséges fejlődésére. Egy másik veszélyeztetettséget mutató tényező a magatartás mikéntjéből vezethető le. A szülők *magatartása* lehet passzív vagy aktív, melyeket majd a következőkben fejtek ki. A dolgozatom szempontjából a nem megfelelő magatartással okozott veszélyeztetettség a fontosabb, hiszen míg az anyagin a különböző támogatásokkal könnyen lehet segíteni a családot, az előnytelen magatartás egy nehezebb helyzet, melynél sok esetben nagyobb beavatkozás szükséges.

A nem ideális magatartással okozott veszélyeztetettségnek általában két csoportját különítik el: bántalmazás és elhanyagolás. A bántalmazást másképpen aktív veszélyeztetettségnek is hívhatjuk, hiszen cselekvő magatartással veszélyeztetik a gyermeket, sérüléseket okoznak neki. Míg az elhanyagolás egy passzív forma, mikor szülők mulasztásai jelentik a veszélyhelyzetet,

⁸ Filó-Katonáné 52.old

⁹ Gyámügyi ügyintézők kézikönyve I. köt.Közigazgatási füzetek 5. sz. különkiadás, Kiadja: Magyar Közig. Intézet, Budapest, 1992, 208.old

mellyel lassítják és akadályozzák a gyermek egészséges fejlődését. Ezeket a formákat további csoportokra is bonthatjuk.¹⁰

Passzív magatartáson belül beszélhetünk:

- Fizikai elhanyagolásról, mely abban mutatkozik meg, ha a szülők az alapvető szükségleteket megvonják a gyermeküktől. Ilyen például az étkezés vagy a higiéniai szükségletek figyelmen kívül hagyása.
- Érzelmi elhanyagolásról, mely komoly károkat okozhat a gyermek fejlődésében, hiszen a gyermeknek szüksége van az érzelmi biztonságra és a szeretetre az egészséges fejlődéséhez.
- Nevelési elhanyagolásról, mely esetben például a szülő által a gyermek elmulasztja az iskolalátogatottsági kötelezettségét.

Aktív magatartáson belül:

- Érzelmi bántalmazás jelenti a gyermek érzelmeivel való visszaélést, megfélemlítést, mely a kiskorú érzelmi fejlődésére súlyos és tartósan káros hatást gyakorol.
- Fizikai bántalmazás alkalmával a szülő a gyermeknek fizikai sérülést okoz.
- Szexuális bántalmazás jelenti a gyermek vagy fiatal szexuális tevékenységekre való kényszerítését vagy csábítását, függetlenül attól, hogy az áldozat tisztában van-e azzal, hogy mi történik vele.¹¹

Azt hogy az államnak mikor van joga beleavatkozni a családok életébe nagyon nehéz meghatározni. A veszélyeztetettséget a jelzőrendszer tagjainak a feladata észrevenni. A különböző tagoknál – például köznevelési intézmények, egészségügyi dolgozók, rendőrség – többféleképpen értelmezik a veszélyeztetettség fogalmát, emiatt másképpen észrevételezik. Ezen szervek saját eszközeikkel hatnak a családra, annak érdekében, hogy a családi nevelés és gondozás a kívánalmaknak megfelelő legyen. Ha ez a ráhatás nem éri el a kívánt eredményt fontos, hogy jelzéssel éljenek a helyi gyámhatósághoz, ahol rendelkezésre állnak a további eszközök a kiskorúak családban történő nevelésének elősegítésére.

¹⁰ Kothenz János-Kothenczné Osváth Viola-Balog Mária-Pál Melinda-Balogh Zsolt: Róluk... értük... II. Családból kiemelt gyermekek és fiatalok pedagógiája. Állami Gondoskodásban Élő és Veszélyeztetett Fiatalok Támogatásáért országos közhasznú Alapítvány, 2009, Szeged, (http://www.kothenczjanos.hu/in_text/roluk_ertuk_ii/index.html) – (letöltés napja: 2018. 04.10.) 437. o.

¹¹ Módszertani Útmutató: A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan, Emberi Erőforrások Minisztériuma Letöltve: 2018.04.11. 31-32.old

A gyermekvédelmi szakemberek kötelesek beavatkozni, ha a gyermek helyzetét veszélyeztetettnek találják. A gyámhatóság pedig amennyiben veszélyeztetettséget állapít meg, köteles a gyermeket nyilvántartásba venni, valamint figyelemmel kísérni a mindennapi életét. Továbbá kötelessége a nyilvántartás évenkénti felülvizsgálata a különböző intézményekkel – bölcsőde, óvoda, alsó- és középfokú oktatási-nevelési intézmény – együttműködve.¹²

A súlyosabb veszélyeztetettséget jelentő ügyeknél a védő-óvó intézkedések már alkalmatlanok, ezeknél az eseteknél nagyobb állami beavatkozás szükséges. A súlyosabb veszélyeztetettség jelzi azt, hogy már nem elég a családban nevelkedés segítése, ki kell emelni a gyermeket a családjából és biztosítani kell számára a megfelelő környezetet a veszélyeztetettség elhárítása érdekében. Vagyis figyelmen kívül kell hagyni az egyik legfontosabb alapelvet a gyermek érdekében. Az ilyen helyzetben lévő gyermekeknél a gyámhatóság hatósági eljárás keretében választja ki a megfelelő intézkedést.¹³ A hatósági intézkedésekről egy későbbi fejezetben írok.

¹² Gyámügyi ügyintézők kézikönyve I. köt.Közigazgatási füzetek 5. sz. különkiadás, Kiadja: Magyar Közig. Intézet, Budapest, 1992, 210.old

¹³ Filó-Katonáné 47.old

3 JOGI SZABÁLYOZÁS

A gyermekek jogainak és érdekeinek szabályozása mindig az adott ország társadalmi és gazdasági körülményeitől függ. A hazai szabályozást pedig nagymértékben meghatározza a nemzetközi környezet. Úgy gondolom lényeges tudni hogyan alakult ki a mai szabályozás és milyen fő fejlődési pontjai voltak. A továbbiakban ezért röviden a gyermekvédelem szabályozásának fontosabb elemeit foglaltam össze, mind nemzetközi és hazai tekintetben.

3.1 Nemzetközi kitekintés

Mivel leginkább a gyermekvédelem hazai közigazgatási vetületeivel foglalkozom, ezért a nemzetközi jogalkotásból csak a legfontosabb állomásokat említeném meg. Kiemelve egy külön fejezetbe a Gyermekjogi Egyezményt, melynek azért tulajdonítok nagyobb szerepet, mert jelentős hatással bírt a hazai gyermekvédelmi törvény kialakulására.

Még az ENSZ megalakulását megelőzően a Nemzetek Szövetségének Közgyűlése fogadta el a Genfi Deklarációt 1924-ben, mely ugyan megállapította a gyermekek védelmével kapcsolatos országok közötti együttműködést, azonban állami kötelezettségvállalást érintő megállapítást nem fogalmazott meg. Ugyanakkor az ENSZ megalakulását követően az 1959-ben hozott deklaráció már határozottan felhívja a kormányokat a gyermek jogainak elismerésére és megfelelő törvényhozási intézkedések meghozatalára. Az ENSZ 1948. évi közgyűlése fogadta el az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, mely deklarálja a házassághoz, a családalapításhoz, valamint az anyaság és a gyermekkor támogatásához való jogot, kibővítve ezáltal az emberi jogok klasszikus katalógusát. Fontos továbbá megjegyezni az emberi jogok általános nemzetközi védelmének két 1966-ban hozott dokumentumát, melyek fontos rendelkezéseket tartalmaznak a gyermekek védelmére. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Egyezségokmányát. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 24. cikke szerint minden gyermeknek fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyonra, vagy születésre való tekintet nélkül joga van arra a védelemre, amelyet őt kiskorú állapota folytán a családja, a társadalom és az állam részéről megilleti. A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Egyezségokmánya 10. cikke tartalmaz családjogi vonatkozású rendelkezéseket, mely szerint a

társadalom legalapvetőbb egysége a család, amely számára átfogó segítséget kell nyújtani a gyermekek érdekében.¹⁴

3.1.1 Gyermekjogi Egyezmény

A Gyermekjogi Egyezményt 1989.november 20-án New Yorkban fogadta el az ENSZ Közgyűlése. Azért tartom fontosnak és fejtem ki kicsit bővebben, hiszen ez a legszélesebb körben elfogadott emberi jogi gyűjtemény, mely a gyermekek érdekeit és jogait hangsúlyozza. Olyan általános alapelveket fogalmaz meg, melyek igazodnak az országok saját jogrendszereihez. Azokat a legfontosabb jogokat fejt ki, melyek minden gyermeket megilletnek.¹⁵

A gyermeki jogok egybefoglalásának legfőbb célja az volt, hogy a társadalom alapvető egysége, a család minden védelmet és támogatást megkapjon ahhoz, hogy szerepét betöltse, felkészítse a gyermeket az önálló életre és döntéseiben a gyermekek mindenekfelett álló érdekét vegye figyelembe. Ne csak a szülők felelőssége legyen a gyermekek jogainak védelme, hanem magának a társadalomnak, mindazoknak, akik a gyerekekkel kapcsolatba kerülnek és az államnak is. Hiszen az államon, magán a jogalkotón múlik, hogy a jogszabályok milyen mértékben védik a gyermekek jogait és érdekeit.¹⁶

Az első cikk állapítja meg az egyezmény személyi hatályát, vagyis hogy ki tekinthető gyermeknek. Úgy határoz, hogy a 18.életévét még be nem töltött személy minősül annak, ugyanakkor gyengíti ezt a szabályt és hozzáfűzi, hogy „kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri”. Az országok saját jogszabályaikkal eltérhetnek lefelé (kisebb korhatár), valamint felfelé is (előfordul egyes helyeken, hogy a 20.életév betöltésével válik nagykorúvá a gyermek).¹⁷

A Gyermekjogi Egyezménynek négy meghatározó alapelve van, melyeket minden ágazatban irányadónak kell tekinteni. Ezek a diszkrimináció (hátrányos megkülönböztetés) tilalma, a gyermek mindenekfelett álló érdeke, az élethez, életben maradáshoz való jog, valamint a gyermek meghallgatáshoz való joga.¹⁸

¹⁴ Filó-Katonáné 23-24.old

¹⁵ dr. Katonáné dr. Pehr Erika – dr. Herczog Mária: A gyermekvédelem nagy kézikönyve Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.. Budapest 2011[Katonáné-Herczog] 25.old

¹⁶ Katonáné-Herczog 25. és 29.old

¹⁷ Filó-Katonáné 26.old

¹⁸ Katonáné-Herczog 25.old

A gyermekek jogait több csoportba tartalmazza:

- polgári és politikai jogok (6-10., 12-17. cikk),
- gazdasági, szociális és kulturális jogok (6., 18., 24., 26-29., 31. cikk),
- gyermekek speciális védelme a családban és társadalomban (11., 19., 32-37., 39-40. cikk),
- gyermekvédelem a gyermekek speciális csoportjaira vonatkozóan (20-21., 23., 25., 30. cikk),
- gyermekvédelem rendkívüli helyzetekben (22. , 38.cikk).

Az előbb felsorolt csoportokba tartozik azoknak a jogoknak a minimuma, amelyet minden államnak biztosítani kell a gyermekek számára. Ezek által biztosítják a gyermekek életben maradását, fejlődését és védelmét. A gyermekek jogait ezenkívül három nagyobb csoportba is sorolhatjuk, melyet a „3P modellje” elnevezéssel is illetnek:

- A *védelem* (Protection) csoportjába tartoznak gyermekek biztonságának védelmét, valamint a bántalmazás, az elhanyagolás és a kizsákmányolás elleni küzdelmet szolgáló elvek.
- Az *ellátás, gondozás* (Provision) alá tartoznak az alapvető létszükségletek biztosítását szolgáló elvek, melyek elengedhetetlenek a gyermek egészséges testi és lelki fejlődéséhez.
- A *részvétel* (Participation) biztosítása is fontos a gyermek közösségi életéhez, így az egyezmény meg kívánja teremteni számukra az információhoz való, a gondolat-, vallás-, lelkiismeret-, valamint a véleménynyilvánítás szabadságát.¹⁹

Az Egyezmény nemzetközileg széleskörűen elfogadottá vált, ezért a részes államok – köztük Magyarország is – kötelesek voltak belső, hazai jogukat összhangba hozni az Egyezménnyel. Ezt az Egyesült Nemzetesek Szervezetének Gyermekalapja (UNICEF) segítette.²⁰

A Gyermekjogi Egyezményt az idők során jegyzőkönyvekkel egészítették ki, melyek elfogadása fakultatív volt. Az egyes államok maguktól döntötték el, hogy vállalják-e a további kötelezettségeket. Az első ilyen jegyzőkönyv a gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szól, melyet a gyermekek védelmének növelése érdekében hozták meg. A második fakultatív jegyzőkönyv határoz a gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a

¹⁹ A Gyermekjogi egyezményről <https://unicef.hu/igy-segitunk/kozos-ugyeink/gyermekjogok/gyermekjogi-egyezmenyrol/> Letöltve: 2018.04.11.

²⁰ Filó-Katonáné 26-27.old

gyermekpornográfiáról, valamint kiemelten felhívja a figyelmet a gyermekek jogai ellen elkövetett súlyos erőszak kriminalizálására. A harmadik és egyben eddigi utolsó jegyzőkönyv a gyermekek panasztételi eljárásáról szól, mely 2014 áprilisában lépett hatályba. Két új lehetőséget nyújtott a gyermekeknek: egyrészt egy kommunikációs eljárást, másrészt egy vizsgálati eljárást. Az elfogadó országokból származó gyermekek az ENSZ Gyermekjogi Bizottsághoz fordulhatnak, hogy a jogaik megsértése ellen felléphessenek. Magyarország eddig csak az első fakultatív jegyzőkönyvet írta alá.²¹

3.2 Hazai szabályozás

A gyermekek védelme egyidős a társadalmi fejlődéssel, így a hazai szabályozás is elég terjedelmes. Mai állapotának kialakulásához hosszú út vezetett. Néhány főbb állomást szeretnék röviden ismertetni, hogy mégis hogyan jutott el a jogalkotás a mai, hatályos állapotig. A gyermekvédelem korai szakaszában a közösség csak akkor gondoskodott a gyermekekről, ha a társadalom – különösen a szülők, rokonok – hiányosan látták el feladataikat, esetleg teljesen figyelmen kívül hagyták azokat. Már *Szent István korában* is fellelhető a gyermekvédelem kezdetleges volta. Legfőképp az özvegyek és vagyonos árvák védelmét jegyezték le, illetve különböző egyházi menhelyeket létesítettek, melyekben az árvákról is gondoskodtak. *Werbőczy István Tripartituma* illesztette be a hazai jogrendszerbe a római jog gyámságra és gondnokságra vonatkozó részeit. A *XVIII. században* pedig az elsősorban egyházi és társadalmi szerveződésű árvaházak jöttek létre. Eddig látjuk, hogy lassan de folyamatosan foglalkoznak a gyermekek figyelembe vételével és érdekük védelmével. Elsősorban az árvákra, a magukra maradt gyermekekre fordítottak fokozott figyelmet, hiszen nekik lehetőségük sincs a családban történő nevelkedésre anélkül, hogy a közösség – az állam – be ne avatkozna. Az 1861-es *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok tervezete* különösen a gyámok kirendelését szabályozta. Ebben az időszakban még az atyai hatalom volt a fő, ez alatt álltak a kiskorúak. Ha ez a hatalom megszűnt, akkor került a kiskorú gyámság alá. Elsősorban az apa állapította meg ki legyen a gyermeke gyámja, ha meghal vagy nem képes tovább ellátni feladatait. Ezt nevezett gyámnak hívták. Ez után következett a törvényes gyám, mely rendszerint az anya volt, melyet követően a rokonsági foknak megfelelően a közelebbi férfirokonok követtek. Az utolsó lehetőség a kirendelt gyám, mely az első két eset megvalósulatlansága esetén jöhetett szóba és amelyet a

²¹ Filó-Katonáné 26.old

gyámhatóság rendelt ki. A gyámság intézménye a gyámhatóság felügyelete alatt működött. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok tervezete állította fel az árvaszékeket is. Ezt a szervezetet az *1877. évi XX. törvénycikk, a Gyámsági törvény (Gyt.)* is szabályozta. A törvény alapján a gyámügyek a közigazgatás hatáskörébe kerültek, továbbá a gyámhatósági hatáskörök egésze az árvaszékekben összpontosult. Az árvaszékek legfőbb feladati közé tartoztak például a gyámsági ügyek vagy a gyermek-elhelyezési ügyek. Igazi előrelépést jelentett, hogy a századfordulóra megjelent az állami gyermekvédelem, mely által szélesebb értelmezést nyertek a gyermekvédelmi problémák. Az *1898. évi XXI. törvénycikk* már felelősséget vállalt a 7 éven aluli talált és hatóságilag elhagyatottak nyilvánított gyermekekért. Ezt kiegészítve az állami gyermekmenhelyekről szóló *1901. évi VIII. törvénycikk* kitolta a gondoskodást a gyermekek 15 éves koráig. Az állam elsősorban a menhelyi rendszert, vagyis a nevelőszülői hálózat kezdetleges formáját alakította ki. Már ebben a korszakban is megjelent a gyermekvédelmi igazgatás alapgondolata, miszerint a gyermek vérszerinti családban történő nevelkedését kell támogatni és kiemelni őt a családból csak veszélyeztetettség esetén lehet. Ennek hatására az *1944. évi 5. tc.* vezette be a családbafogadás intézményét – hatósági intézkedés, mely hatályos szabályozását egy későbbi részben bővebben kifejtek. *1945 után* a háborúban elárvult, szegény gyermekek felé fordult a gyermekvédelem figyelme és jelentős volt az egyházak gyermekmentő tevékenysége. A *10.470/1945. (XI. 6.) ME* rendelet vezette be az intézeti gyámság jogintézményét, mely azt jelentette, hogy az intézet gondviselése alatt álló gyermek feletti gyámságot az intézet szervezeti szabályzatában meghatározott szerv gyakorolja. A házasságról, a családról és a gyámságról szóló *1952. évi IV. törvény [Csjt.]* már változásokat hozott be. Eltörölte például az „elhagyott gyermek” elnevezést és bevezette az „állami gondozott gyermek” fogalmát. Valamint az elhagyatottság helyett a veszélyeztetettséget vette figyelembe. Véleményem szerint ez nagy előrelépést jelentett, hiszen a családon belül kialakult érzelmi vagy testi bántalmazás az elhagyatottság fogalmába nem tartozik bele, viszont a veszélyeztetettség magába foglalja mind a bántalmazást és az elhanyagoltságot, elhagyatottságot is. A Csjt. az állami gondozás két joghatását deklarálta: a szülői felügyelet szüneteltetését és az intézeti gyámságot. A szülői felügyelet intézményét megváltoztatta és a felügyelet gyakorlását mindkét szülőre rábízta, illetve kimondta, hogy ezt a felügyeletet mindenképpen a gyermek érdekében kell gyakorolniuk. Az *1974. évi I. törvény (Csjt. Novella)* a gyermek érdekében az elhelyezését annál a szülőnél biztosította, ahol a testi, érzelmi és erkölcsi fejlődését a legkedvezőbben tudják biztosítani, valamint az állam alapvető

gyermekvédelmi intézkedéseit is beemelte a Csjt.-be. Az *1986. évi Csjt. novella* a kiskorúakról való állami gondoskodás általános szabályait rendezte. Jelentős változást jelentett, hogy a *80-as évek* végétől a szélesebb értelemben vett gyermekvédelem került előtérbe a hatósági gyermekvédelem helyett. Az ENSZ által New Yorkban elfogadott Gyermek Jogairól szóló Egyezmény hazai kihirdetése jelentős hatással volt a magyar jogra. Megfogalmazódott, hogy az önkéntes ellátásokra épülő gyermekjóléti rendszer, a speciális hatósági beavatkozásra épülő gyermekvédelmi rendszert minden esetben előzze meg. Ennek a két rendszernek a szabályozását egymásra építve alakították ki a ma is hatályos gyermekvédelmi törvényünkben (*1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról*).²² Mivel ez a törvény a szakdolgozatom szempontjából is fontos, és ez fejt ki az egész gyermekvédelmi rendszert, nélkülözhetetlen a hosszabb kifejtése, melyet a következő alfejezetben teszek meg.

3.2.1 Gyermekvédelmi törvény

A gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló törvényt a Parlament 1997. április 22-én fogadta el és 1997. november 1-jén lépett hatályba. A törvény alapelveinek és céljainak alapját a Gyermekjogi Egyezmény határozza meg. A gyermek esélyegyenlőségének érdekében megállapítja, hogy az állam, a helyi önkormányzatok és a feladatokra vállalkozó természetes és jogi személyek segítik a gyermek jogainak és érdekeinek érvényesítését, gondoskodnak a gyermek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről.²³

A törvény hatálya elsősorban kiterjed a Magyarország területén tartózkodó magyar állampolgárságú, valamint - ha nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik - a letelepedett, bevándorolt, illetve befogadott jogállású, továbbá a magyar hatóságok által menekültként, oltalmazottként, illetve hontalanként elismert gyermekekre, fiatal felnőttekre és szüleire. Ezenkívül a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény [Szmtv.] szerint a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyre, amennyiben az ellátás igénylésének időpontjában az Szmtv.-ben meghatározottak szerint a szabad mozgás és a három hónapot meghaladó tartózkodási jogát Magyarország területén gyakorolja, és a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló törvény szerint bejelentett lakóhellyel rendelkezik. Valamint kiterjed még a menedékjogról szóló

²² Barzó Tímea: A magyar családjog múltja, jelene és jövője II., A gyermekvédelem fejlődésének rövid történeti bemutatása In: Családi jog, IV. évfolyam 2.sz./2006. 5-12.old

²³ Katonáné-Herczog 20.old

törvény szerint, arra a tizennyolcadik életévét be nem töltött menedékjogi kérelmet benyújtó külföldi gyermekekre, aki jogszabály vagy szokás alapján felügyeletéért felelős nagykorú személy kíséréte nélkül lépett Magyarország területére, vagy a belépést követően maradt felügyelet nélkül, mindaddig, amíg ilyen személy felügyelete alá kerül - feltéve, hogy az illető gyermek kiskorúságát a menekültügyi hatóság megállapította.²⁴

A törvény részletesen szabályozza a gyermeki jogokat, a szülők jogait és kötelezettségeit, valamint a gyermeki jogok védelmének garanciáit. Családi típusú nevelésre orientált rendszert alakított ki, amely a megelőző és a családba való visszahelyező megoldásokat helyezi előtérbe. A gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység. A gyermekek védelméről szóló törvény olyan rendszert vezetett be, mely a gyermekek különleges jogait és érdekeit halmozottan figyelembe veszi és a különböző támogatásokkal és szolgáltatásokkal segíti a családot a gyermek felnevelésében és védelmének biztosításában. Mindezek érdekében a családok megerősítését szolgáló területi gondozás, illetve a társadalmi önszerveződések és állampolgári kezdeményezések szerepének fokozatosan növekednie kell. A Gyvt. megfogalmazza a gyermekek védelmének rendszerét, melyet pénzübeni, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások, illetve gyermekvédelmi szakellátások, valamint meghatározott hatósági intézkedések biztosítják.²⁵ Ezt a gyermekvédelmi rendszer külön fejezetben fogom kifejteni.

A gyermekek védelme a családban élő, valamint a családból kiemelt gyermekek fejlődését biztosító ellátások és intézkedések egységes rendszere. Fontos alapelve a törvénynek a hatósági és szolgáltató tevékenység szétválasztása, vagyis a hatósági intézkedésekre – például a gyermek családból történő kiemelésére – csak abban az esetben kerülhet sor, ha a veszélyeztetettség elhárítása nem valósul meg az alapellátások önkéntes igénybevételével.²⁶

A törvény további alapelvei közé sorolhatjuk az állam és az önkormányzati szervek gyermekek neveléséért történő felelősségvállalását és feladatmegosztását, a gyámhivatal érdekvédő és szakfeladatokat ellátó tevékenységét.²⁷ Felsorolás szintjén szeretném megemlíteni a gyermekvédelmi törvényben szereplő egyes gyermeki jogokat:

²⁴ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény [Gyvt.] 4.§ (1)

²⁵ Filó-Katonáné 47-48. és 50.old

²⁶ Barzó Tímea: A magyar családjog múltja, jelene és jövője II., A gyermekvédelem fejlődésének rövid történeti bemutatása In: Családi jog, IV. évfolyam 2.sz./2006. 13.old

²⁷ Filó-Katonáné 50.old

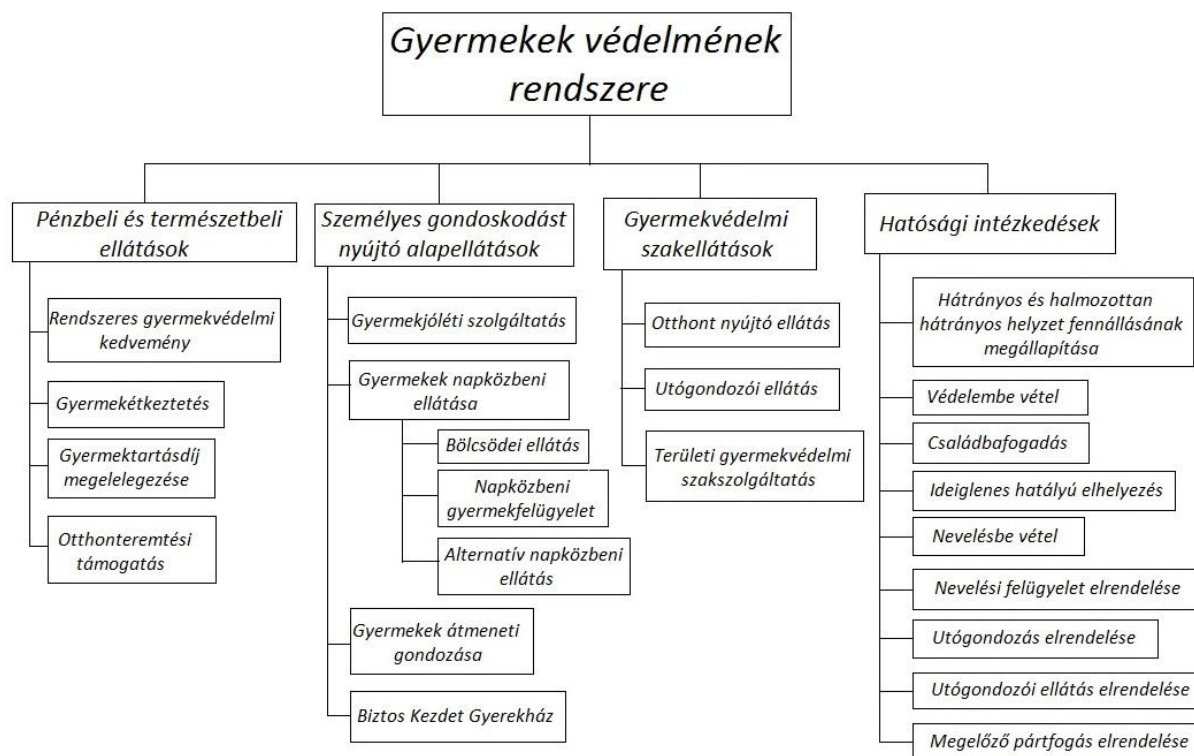
- A családban nevelkedés joga
- A fogyatékos gyermek fokozott védelme
- A gyermek védelme a bántalmazás és elhanyagolás ellen
- A médiához való hozzáférés, valamint a káros hatásaitól való védelem
- A gyermekeket megillető helyettesítő védelem
- A gyermekek véleménynyilvánítási joga

4 GYERMEKEK VÉDELMEKÉNEK RENDSZERE

„A gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység.”²⁸ A gyermekek védelmét pénzübeli, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások, gyermekvédelmi szakellátások, illetve a gyámhivatal által alkalmazható hatósági intézkedések biztosítják. Ezeket a kategóriákat is még számos ellátásra, illetve intézkedésre bonthatjuk. A könnyebb megértés érdekében készítettem egy ábrát, mely összefoglalja a gyermekek védelmének rendszerét.

²⁸ Kapás Katalin: A gyermekvédelmi rendszer felépítése, alapellátások, szakellátások köre <https://doksi.hu/get.php?lid=10302> Letöltve: 2018.03.20. 2.old

Az alapellátások nem feltétlenül igénylik a gyermekek veszélyeztetettségét. Ezek az ellátások legtöbbször csak szociális (jóléti) szükségletekre adnak választ. Az utóbb említett szakellátásokra és hatósági intézkedésekre akkor kerül sor, ha az alapellátások nem vezetnek eredményre. Ezek a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartoznak.²⁹ A szakdolgozatom szempontjából leginkább a hatósági intézkedések a legfontosabbak, hiszen ezek érintik a legjobban a gyermek családban történő nevelkedésének jogát, illetve annak megsértését. A továbbiakban röviden az egyes alapellátásokat fejtem ki – mert bár mint említettem a hatóság általi intézkedések lényegesebbek, az alapellátások vázaltszerű bemutatása is szükséges a pontosabb megértés érdekében. Ugyanis az alapellátások biztosítják a családban történő nevelkedést és fontos szerepük van a veszélyeztettség megelőzésében is. Majd egy külön fejezetként a hatósági intézkedéseket részletezem.

²⁹ Szöllösi Gábor: Gyermekjóléti alapellátás, Segédanyag a szociális szakvizsgához, Budapest, 2004, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet 95-95.old.

4.1 Pénzbeli és természetbeni ellátások

Az ellátások célja, hogy a nehéz helyzetben lévő családokat segítsék anélkül, hogy a gyermeket kiemelnék a családból. „A gyermekvédelem egyik legfontosabb kitétele, hogy csupán anyagi okok miatt egyik gyermek sem kerülhet szakellátásba.”³⁰ Ezt a tényt már a korábbiakban – a veszélyeztetettségénél – felhoztam és itt is csak megerősödik, hogy az anyagi veszélyeztetettség megszüntethető alapellátások igénybevételével. Az erre történő pénzbeli és a természetbeni ellátások közé soroljuk a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményt, a gyermekétkeztetést, a gyermektartásdíj megelőlegezését és az otthonteremtési támogatást, melyeket a gyámhivatal vagy a települési önkormányzat képviselő testülete állapít meg.³¹

4.2 Személyes gondoskodás nyújtó gyermekjóléti alapellátások

A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez, valamint ahhoz, hogy az ehhez szükséges segítséget megkapja.³² Ennek a gyermeki jognak az érvényesüléséből alakult ki a gyermekvédelem egyik alaptétele: *a gyermeket veszélyeztető okokat elsősorban az alapellátások keretében kell megszüntetni és csak ennek eredménytelensége esetén kerülhet sor a gyermeknek családjából történő kiemelésére.* Ebből az vezethető le, hogy a veszélyeztetettség megelőzése és megszüntetése révén az alapellátások célja a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése.³³

A személyes gondoskodás igénybevétele önkéntes, viszont a törvény meghatározhat olyan eseteket, amely esetben a kötelező igénybevétel van elrendelve.³⁴ A személyes gondoskodás keretébe tartozó gyermekjóléti alapellátások: a gyermekjóléti szolgáltatás, a gyermekek napközbeni ellátása, a gyermekek átmeneti gondozása és a Biztos Kezdet Gyerekház.³⁵

³⁰ Bartha Annamária: A gyermekvédelmi rendszer felépítése <https://doksi.hu/get.php?lid=10377> Letöltve: 2018.03.21. 1.old

³¹ Gyvt. 15. §

³² Gyvt. 6.§

³³ Katonáné-Herczog 355.old

³⁴ Gyvt. 31.§

³⁵ Gyvt. 15.§ (2)

4.3 Gyermekvédelmi szakellátások

A személyes gondoskodás keretébe tartozó gyermekvédelmi szakszolgáltatások: az otthont nyújtó ellátás, az utógondozói ellátás és a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás.³⁶

Szakellátás keretében otthont nyújtó ellátást kell biztosítani az átmeneti és tartós nevelésbe vett, valamint az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermekek számára. Továbbá utógondozói ellátást kell biztosítani a fiatal felnőtt számára és teljes körű ellátást a szakellátást egyéb okból igénylő gyermek számára.³⁷

Ennek értelmében a szakellátások kötődnek a leginkább a hatósági intézkedésekhez, hiszen ezekhez – például ideiglenes hatályú elhelyezés vagy nevelésbevitel – nyújt ellátást.

³⁶ Gyvt. 15.§ (3)

³⁷ Gyvt. 52.§

5 HATÓSÁGI INTÉZKEDÉSEK

Az állami gondoskodás két elemből épül fel: a védő-óvó intézkedésekből, valamint a kiskorú családból kiemelésének módozataiból, és ennek a szülői felügyeletet érintő kérdéseiből.³⁸

Amennyiben egy gyermek veszélybe kerül és ezt az állam illetékes képviselői észlelik, elsősorban a védő-óvó intézkedéseket kell használni. Ennek lényege, hogy a gyermek a családban maradhat, viszont hozzájárulnak a nevelésének elősegítéséhez. Amennyiben a védő-óvó intézkedések nem vezetnek eredményre az állam helyettesítő védelmet biztosít. Végso soron *a gyermeket a szüleitől vagy más hozzátartozóitól elszakítani csak a törvényben szigorúan meghatározott esetekben, a gyermek érdekében lehetséges.*³⁹

A gyermekvédelmi gondoskodásra akkor kerül sor, ha a gyermek fejlődése veszélyeztetve van azzal, hogy a szülő nem tudja biztosítani a gyermek testi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges ellátást. Ilyen esetben hatósági intézkedések meghozatala szükséges, melyet az adott települési önkormányzat jegyzője vagy a gyámhivatal tesz meg, figyelembe véve a veszélyeztetettség mértékét.⁴⁰

A gyermekvédelmi gondoskodás területei a veszélyeztetettség alapján elkülönülnek egymástól. Kisebb mértékű veszélyeztetettséget jelent például a védelembe vétel vagy a családbafogadás. Ezeknél az intézkedéseknél a szülők, vagy más családtagok, esetleg közeli hozzátartozók által a gyermek akár ha tágabb értelemben is, de a családban marad, a saját környezetében nevelkedhet tovább. Ezt segítve a gyermek felügyeletéért felelős személynek együtt kell működnie a gyámhatósággal az intézkedés sikeressége érdekében. Másik eset az ideiglenes hatályú elhelyezés vagy a nevelésbe vétel, melyek például a szakellátó rendszer részei. Ezeknél a gyermeket még ha átmenetileg is de kiemelik a családból.

A gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések:

- a) a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása,
- b) a védelembe vétel,
- c) a családbafogadás,
- d) az ideiglenes hatályú elhelyezés,
- e) a nevelésbe vétel,

³⁸ Csókay László, Domszky András, Hazai Vera, Herczog Mária: A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata, PONT Kiadó, Budapest, 1994, 299.old

³⁹ Dr. Illés Fanni: Veszélyeztetett gyermekek – hogyan történik a védelembe vétel? 2013.09.10. <http://www.szuloklapja.hu/hivatalos-ugyek/2052/veszelyeztetett-gyerekek-hogyan-tortenik-a-vedelembe-vetel.html>

⁴⁰ Heinerné Barzó Tímea: Családi jog, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2004, [Heinerné] 228.old

- f) a nevelési felügyelet elrendelése,
- g) az utógondozás elrendelése,
- h) az utógondozói ellátás elrendelése,
- i) a megelőző pártfogás elrendelése.⁴¹

A továbbiakban külön-külön fejtem ki az intézkedéseket. Bővebben csak a témám szempontjából fontosakat, de a végén röviden szólok a főként utógondozás témaköréről is.

5.1 A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása

Liskó Ilona szerint: „A hátrányos helyzet fogalma rugalmas, a konkrét gazdasági-társadalmi környezethez alkalmazva változó kategória. Mást jelentett a hátrányos helyzet az 1980-as években és mást a '90-es években, mást jelent a hátrányos helyzet Nyugat-Magyarországon és a keleti megyékben. Hátrányos helyzetű gyerekeknek azok tekinthetők, akik 'itt és most' hátrányosak, vagyis az adott gyerek-, illetve tanulóközösség átlagától rosszabb családi és társadalmi helyzetből származnak.”⁴²

A hátrányos helyzetű gyermekek csoportjának megállapításánál az alábbi kritériumok vehetők figyelembe:

- A szülők iskolázottsága
- A szülők egzisztenciális biztonsága
- A családok stabilitása
- Az eltartottak száma, a családok nagysága
- A szülők devianciája
- Kisebbségi etnikai helyzet

Halmozottan hátrányos helyzetűnek szokták nevezni azokat, akiknek a családjait a felsoroltak közül mindegyik jellemzi.⁴³

„A hátrányos helyzet gyakran a veszélyeztetettséggel is együtt jár. Ugyanakkor megfordítva, a 'tisztán' hátrányos helyzet nem feltétlenül veszélyeztető.”⁴⁴

⁴¹ Gyvt. III. fejezet, 15.§ (4) bekezdés

⁴² Barcsi Antal: Gyermekvédelmi útmutató, Módszerek és ajánlások a gyermekvédelemmel foglalkozóknak, Mozaik Kiadó, Szeged, 2007, [Barcsi] 43.old

⁴³ Barcsi 43.old

⁴⁴ Barcsi 44.old

A hátrányos, halmozottan hátrányos helyzet fennállását az iskolai végzettségre vonatkozó önkéntes adatszolgáltatás, az álláskeresőként történő nyilvántartásról szóló igazolás, az elvégzett, vagy beszerzett 6 hónapnál nem régebbi környezettanulmány alapján a települési önkormányzat jegyzője állapítja meg kérelemre.⁴⁵

Hátrányos helyzetet megállapíthat a gyámhivatal, de az önkormányzat is. A gyámhivatal rendszerint már a hatósági intézkedéssel – nevelésbe vétellel – egyidejűleg állapítja meg. Az önkormányzat pedig kérelemre teszi ezt meg, majd nyilvántartásba is veszi. Véleményem szerint, ha a gyermek hátrányos helyzetét megállapítják, fokozott figyelemmel kell lenni a gyermek életére. Figyelemmel kell kísérni a helyzete alakulását és segíteni kell a probléma megelőzését, valamint a lehető leghamarabb észre kell venni, ha további veszélyeztettség alakulna ki nála. Fontos az együttműködés és a fokozatosság. Ezek azt jelentik, hogy a családnak együtt kell működnie – hiszen kérelemre indul az eljárás – és önkéntesen igénybe kell venni a rendszer által nyújtott lehetőségeket – alapellátásokat – és csak ezek után avatkozzon be az állam további intézkedésekkel. Hiszen elsősorban a gyermek családban történő nevelkedésének segítése a meghatározó.

5.2 Védelembe vétel

A védelembe vételt a Gyvt. és a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997 (IX.10.) Korm. rendelet [Gyer.] szabályozza.

A gyámhatóság védelembe veszi azt a gyermeket, melynek veszélyeztettségét a szülő vagy a törvényes képviselő az alapellátások igénybevételével nem tudja megszüntetni, de a családi környezet mégis alkalmas arra, hogy a gyermek egészségesen fejlődjön benne. Továbbá a gyámhatóság védelembe veheti a szabálysértési hatóság értesítése alapján a szabálysértési tényállást megvalósító gyermeket és a szabálysértést elkövetett fiatakorút; a nyomozó hatóság nyomozást megtagadó határozata alapján a 14. életévét be nem töltött gyermeket; a rendőrség, az ügyészség, illetve a bíróság jelzése alapján a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt fiatakorút.⁴⁶ Utóbbi esetben a védelembe vétel mellett megelőző pártfogás elrendelése iránt is intézkednek.

A védelembe vétel iránti kérelmet a gyámhatóság bírálja el. Az eljárás iránti javaslatot a család- és gyermekjóléti központ teszi meg. Továbbá más személy, szervezet is megteheti, viszont

⁴⁵ Filó-Katonáné 328.old.

⁴⁶ Gyvt. 68.§

ebben az esetben is meg kell keresnie a központot a gyámhivatalnak 15 napon belül. A gyámhatóság a védelembé vétel iránti eljárás során tárgyalást tart. A gyermeknek és a szülőnek, illetve a családbafogadó gyámjának az eljárás alatt nyilatkozni kell arról, hogy vállalják-e a család- és gyermekjóléti szolgálattal és a család- és gyermekjóléti központtal az alapellátás keretében való együttműködést.⁴⁷

A család- és gyermekjóléti központ egyéni gondozási-nevelési tervet készít, amely magatartási szabályokat állapít meg a gyermek és a szülő számára. A terv célja a helytelen életvezetés megszüntetése, mely elérése érdekében különböző szervezetet vagy személyeket kereshet meg. A gyámhatóság a veszélyeztetettség okának megszüntetése érdekében intézkedéseket tesz és kötelezheti a szülőket a szolgáltatások és ellátások igénybevételére. Mint például vegye igénybe a gyermekek napközbeni ellátását, az iskolaotthonos nevelést-oktatást, a kollégiumi ellátást, egészségügyi ellátást, valamint keressen fel a gyermekével valamely családvédelemmel foglalkozó személyt vagy szervezetet.⁴⁸

A család- és gyermekjóléti központ a szociális segítőmunka eredményéről legalább évente írásban tájékoztatja a gyámhivatalt, továbbá indokolt esetben javaslatot tehet a megelőző pártfogás elrendelésére, mellőzésére, fenntartására vagy megszüntetésére.⁴⁹

A védelembé vétel megszűnése többféleképpen történhet. Elsősorban, ha a gyermek családban történő nevelése a védelembé vétel nélkül is biztosítható, akkor meg kell szüntetni azt. Továbbá megszűnik a gyermek nagykorúvá válásával is. Az utóbbi esetben, ha a fiatalkorú bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható, akkor a büntetőeljárás befejezésig, de legfeljebb a 20. életévének betöltéséig tarthat a védelembé vétel.⁵⁰

A védelembé vétel sikeressége esetén elkerülhető a gyermek családból való kiemelése. Véleményem szerint ez lenne az egyik legmegfelelőbb hatósági intézkedés, hiszen különböző eszközökkel beavatkozás történik, viszont a gyermek a családjában marad. Ehhez a családot segítő intézkedéshez szükség van a szülők együttműködésére a családot segítő személlyel, ha ez nincs meg, akkor a veszélyeztetettség megszüntetése érdekében hatósági eljárást kell lefolytatni, melynek eredménye lehet akár a gyermek családból történő kiemelése is. Ezt az utóbbi helyzetet szükséges elkerülni a gyermek érdekében, ezért nagyon fontos, hogy a szülők

⁴⁷ Gyer. 84. és 86.§

⁴⁸ Dr. Illés Fanni: Veszélyeztetett gyermekek – hogyan történik a védelembé vétel? 2013.09.10.
<http://www.szuloklapja.hu/hivatalos-ugyek/2052/veszelyeztetett-gyerekek-hogyan-tortenik-a-vedelembevetel.html>

⁴⁹ Gyer. 88.§

⁵⁰ Gyvt. 69.§

együttműködjenek a családsegítővel a védelembe vétel alatt. Ennél az intézkedésnél is látszik, hogy a gyermekvédelem rendszerét úgy alakították ki, hogy elsősorban a gyermek vérszerinti családjában történő nevelkedését segítsék és csak a végső esetben emeljék ki a családból. A gyakorlatban viszont sajnos nem teljesen működik ez a rendszer. Hiszen sok esetben az nem elég, ha magatartási szabályokat állapítanak meg a családnak. A legtöbb esetben például anyagi veszélyeztettség miatt kerül sor a védelembe vételre, amin a gondozási-nevelési tervvel nem tud segíteni a hatóság. Emiatt a sikertelen védelembe vétel után további hatósági intézkedések szükségesek – például a nevelésbe vétel.

5.3 Családbafogadás

A szülők vagy az egyik szülő kérelmére a gyámhivatal hozzájárulhat, hogy indokolt távollét, egészségügyi állapot vagy más elfogadható indok miatt a gyermeket a szükséges ideig, a szülő által megnevezett család befogadja, nevelje és gondozza. A családbafogadás mindenképpen a gyermek érdekében kell hogy álljon.⁵¹

A családbafogadási eljárás során a gyámhivatal meghallgatja a családbafogadó személyt, illetve személyeket, továbbá a kérelmezőt arra vonatkozóan, hogy milyen ok miatt kéri a hatósági intézkedést, illetve megvizsgálja a szülő(k) által megnevezett családbafogadó személy(ek) alkalmasságát és hogy viselhet(nek)-e gyámságot.⁵² A szülőnek ki kell fejtenie a véleményét arról is, hogy miért tartja megfelelőnek a megnevezett családbafogadó személyét, valamint hogy megbeszélte-e a választott családdal és a gyermekével a döntését.⁵³ Az eljárás során elengedhetetlen, hogy az ítéloképessége birtokában lévő gyermeket is meghallgassák, hiszen az ő életéről van szó. A meghallgatása során nyilatkozik arról, hogy ismeri-e a befogadásra megjelölt személyeket, illetve elfogadja és szereti őket. Nem rendelhető a tizennegyedik életévét betöltött gyermek gyámjává az, aki ellen a gyermek alapos okból, kifejezetten tiltakozik. Szükséges továbbá meghallgatni a családbafogadó személyeket, ugyanis ezen személyek rossz kapcsolata a gyermekkel veszélyeztettséget eredményezhet.⁵⁴ Az eljárás során megvizsgáltak alapján a gyámhatóság csak abban az esetben járul hozzá a

⁵¹ Gyvt. 81.§ (1a)

⁵² Gyer. 92.§

⁵³ Barzó Tímea: A magyar család jogi rendje, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2017 [Barzó 2017.] 484.old

⁵⁴ Barzó 2017. 484-485.old

családbafogadáshoz, ha a megnevezett családba fogadó szülő személyisége és körülményei alkalmasak a gyermek megfelelő nevelésére.⁵⁵

A gyámhatóság tájékoztatja az érintett személyeket a családbafogadás jogkövetkezményeiről, melyek a következők lehetnek:

- A szülő felügyeleti joga a családbafogadás ideje alatt szünetel, de a szülőt megilleti a kapcsolattartás joga és a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben való együttes döntési jog.
- A szülőnek joga van a gyermekével való kapcsolattartásra. Ez nincs részletesen szabályozva, hisz a családbafogadás intézménye alapvetően arra épül, hogy a családbafogadó és a kérelmező ismerik egymást, akár szoros kapcsolat is lehet köztük.
- Főszabály szerint a gyermek vagyonát a családbafogadó gyám kezeli, viszont kivételes esetekben – például, ha speciális szakértelmet és gyakorlatot igényel a gyermek vagyona – a szülő joga is megmaradhat.
- A szülő tartási kötelezettségét a családbafogadás nem érinti.⁵⁶

A családbafogadás felülvizsgálata évente történik a gyámhatóság által. A felülvizsgálat során a gyámhatóság vizsgálja a családbafogadó gyám éves jelentésének és számadásának elbírálását és azt is, hogy a családba fogadás fenntartása a gyermek érdekében továbbra is indokolt-e. Ha a felülvizsgálat során kiderül, hogy a családbafogadás fenntartása ellentétes a gyermek érdekeivel, vagy a családbafogadás feltételei már nem állnak fenn, akkor a gyámhivatal intézkedik a saját családba történő visszahelyezésről.⁵⁷

A családbafogadás megszüntethető, ha a szülő vagy a családbafogadó gyám kéri. A kérelem elbírálásakor vizsgálják, hogy a gyermek a saját családjába visszahelyezhető-e. Ha nem helyezhető vissza, akkor a gyámhivatal – az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembevételével – a gyermekvédelmi gondoskodás más formája iránt intézkedik.⁵⁸

Meglátásom szerint a családbafogadás a legideálisabb hatósági intézkedés mely a gyermek érdekét szolgálja. Bár nem a vérszerinti szüleinél, de a rokonai vagy közeli ismerősök által a saját környezetében nevelkedhet, ezáltal véleményem szerint ez az intézkedés veszi figyelembe

⁵⁵ Család, Gyermek Ifjúság : Családbafogadás és nevelés a rokoni családban – Hagyomány és együttműködés a gyerekek érdekében

⁵⁶ Barzó 2017. 485.old

⁵⁷ Gyvt. 94.§

⁵⁸ Gyer. 94.§

a leginkább a gyermek családban való nevelkedésének elvét. Ezek által ez egy nagyon kedvező és gyermekbarát intézkedés, hiszen a gyermek ismeri a családbafogadókat, így nem egy teljesen idegen helyre kerül. A befogadó személyek részéről is egy nagyon empatikus tett, hogy segítik a gyermeket és ezáltal a családját, hogy saját környezetében nevelkedhessen, legtöbbször a saját családjában maradjon – még ha rokonoknál is.

5.4 Ideiglenes hatályú elhelyezés

Ideiglenes hatályú elhelyezést a gyámhatóság rendelhet el akkor, ha a gyermek felügyelet nélkül marad, vagy testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését a család környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti. Továbbá beutaló szerv lehet még a rendőrség, az idegenrendészeti hatóság, a menekültügyi hatóság, az ügyészség, a bíróság, a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoksága. Ezek a szervek a gyermeket ideiglenesen a nevelésére alkalmas, azt vállaló különélő szülőnél, más hozzátartozónál, illetve személynél vagy ha erre nincs lehetőség a legközelebbi ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermekotthonban helyezi el.⁵⁹ Megalapozhatja még az ideiglenes hatályú elhelyezést a gyermek súlyos veszélyeztetettsége, a bíróság szülői felügyeletet megszüntető határozata vagy a szülő gyermekének ismeretlen személy általi örökbefogadásához való hozzájárulása.⁶⁰ Az ideiglenes hatályú elhelyezés elrendeléséről a beutaló szerveknek azonnal értesítenie kell az illetékes gyámhivatalt. A beutaló szerv a döntés meghozatala előtt meghallgatja:

- a szülőt és más törvényes képviselőt,
- a gondozót,
- a korlátozottan cselekvőképes személyt (gyermeket),
- a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személyt és
- az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen gyermeket, továbbá
- minden esetben azt, akivel szemben kötelezettséget kívánnak megállapítani, valamint
- szükség szerint a gyermek más közeli hozzátartozóit.⁶¹

A meghallgatások csak súlyos veszélyeztetettség esetén mellőzhetőek. „Az ideiglenes hatályú elhelyezést megalapozó súlyos veszélyeztetettségnek minősül a gyermek olyan bántalmazása,

⁵⁹ Gyvt. 72.§

⁶⁰ Gyer. 95. § (1)

⁶¹ Gyvt. 128.§

elhanyagolása, amely életét közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésében jelentős és helyrehozhatatlan károsodást okozhat.”⁶²

A gyámhivatal jogosult az ideiglenes hatályú elhelyezés felülvizsgálatára. Ha a vizsgálat során a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti vagy a szülői felügyelet megszüntetése iránti per indokoltságát állapítja meg, akkor meghallgatja azokat a személyeket, akiket a beutaló szerv a döntés meghozatala előtt is meghallgatott, környezettanulmányt készít és beszerzi azon szervek véleményét, amelyek a gyermekkel az ideiglenes elhelyezést megelőzően foglalkoztak.⁶³

Az ideiglenes elhelyezés kezdetétől a szülő gondozási, nevelési joga szünetel, egyéb szülői felügyeleti jogai (például a törvényes képviselői joga) azonban nem. Ha az ideiglenes hatályú elhelyezés okai már nem állnak fenn, a gyámhivatal intézkedik a megszüntetéséről, illetve szükség esetén elrendeli a gyermek védelembe vételét.⁶⁴ Továbbá a gyámhatóság megszünteti az ideiglenes hatályú elhelyezést, ha a gyermeket nevelésbe veszik, ha a bíróság a szülői felügyelet, illetve a gyermek elhelyezésének megváltoztatása iránti perben jogerősen döntött, valamint ha a gyermeket családba vagy örökbe fogadják.⁶⁵

Az ideiglenes hatályú elhelyezés egy azonnali döntés, melyet nem előz meg alapellátás vagy, más hatósági eljárás – családba fogadás vagy védelembe vétel. A súlyos veszélyeztetettség itt egy meghatározó fogalom, mely esetben rögtön döntést kell hozni. A gyermeket kiemelik a családjából. Ez azt jelenti, hogy a gyermek saját családjában nevelkedésének elvével szembe megy, viszont egy másik elvet a gyermek érdekeinek figyelembevételét betartja. Ugyanis a súlyos veszélyeztetettség olyan mértékű, hogy a gyermek a saját érdekében nem maradhat a saját családjában. Véleményem szerint ez az intézkedés nagyon jó, hiszen ilyen mértékű veszélyeztetettségnél az alapellátások vagy a családot segítő intézkedések nem elegendőek. Ugyanakkor kellően fel kell mérni a helyzetet és nagyon ügyelni kell arra, hogy valóban súlyos legyen a veszélyeztetettség, mert ha nem akkor nem a gyermek érdekében, hanem az ellen intézkednek. A gyakorlat sajnos azt mutatja, hogy inkább túl későn emelik ki a gyermekeket, minthogy túl hamar. A gyámhatóság minden lehetőséget, minden esélyt megad a családnak, hogy rendezzék helyzetüket és elkerülhessék a kiemelés. Sok esetben viszont nem tudják a szülők megszüntetni a veszélyes helyzetet, így muszáj a gyermeket elszakítani a családjától.

⁶² Heinerné 230.old

⁶³ Gyer. 98.§

⁶⁴ Gyer. 98.§ (2)

⁶⁵ Gyvt. 76.§

Kitérnék kicsit az intézkedés nevében lévő „ideiglenes” szóra is. Mint ahogy mutatja ennek rövid ideig kéne tartania, viszont a gyakorlatban sajnos ez sem így megy és elég sokáig, több hónapig is eltarthat ez a családból kiemelt állapot. Általában 30 nap alatt dönteni kell a gyámhatóságnak, hogy visszahelyezhető-e a gyermek – még ha védelembe vétel mellett is – vagy nevelésbe kell venni. Ez a hosszabb döntési idő a szakértői vizsgálatok miatt következik be. Egyre több a veszélyeztetett gyermek, akit kiemelnek a családból és a szakértői vizsgálatok elengedhetetlenek a további döntés meghozatalába.

5.5 Nevelésbe vétel

A nevelésbe vétel célja a gyermek otthont nyújtó ellátásának és törvényes képviselőjének a biztosítása. Ez addig lehetséges, míg a gyermek családja képessé válik a gyermek visszafogadására vagy a számára családbafogadó gyám elrendelésére kerül sor, vagy az örökbefogadása megtörténik, vagy a gyermek eléri nagykorúságát. Az utóbbi lehetőségnél a nevelésbe vétel célja a gyermek felkészítés az önálló életre. A nevelésbe vételt a gyámhatóság teszi meg.⁶⁶ Ha a veszélyeztetettség megszüntethető más intézkedéssel, akkor a nevelésbe vételre nem kerülhet sor. Ezek az intézkedések a következők: más szülőnél vagy harmadik személynél történő ideiglenes elhelyezés, családbafogadás, gyermek átmeneti gondozása, illetve fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek otthonában történő elhelyezés.⁶⁷ Ezekből néhányat már a korábbiakban kifejtettem.

A nevelésbe vett gyermek szülőjének szülői felügyeleti joga szünetel. A gyámhatóság dönt a gyermek nevelésbe vételéről és gondozási helyének meghatározásáról. A gyámhatóság döntése alapján a gyermek ideiglenes gondozási helyre viteléről a gyermek szülője, gyámja, a gyermeket gondozó más személy, a nevelőszülői hálózatot működtető, a gyermekjóléti központ vagy a gyámhatóság gondoskodik.⁶⁸ A nevelésbe vételre irányuló eljárás során a gyámhivatal feltárja azokat a körülményeket, amelyek a szülőt akadályozzák a gyermek felnevelésében és a veszélyeztetettség elhárításában. Vizsgálja különösen a szülők, más családtagok személyiségével, egészségi állapotával, a gyermekhez fűződő viszonyával, életvitelével és szociális helyzetével kapcsolatos körülményeket, illetve tájékozódik a gyermek vagyoni helyzetéről.⁶⁹

⁶⁶ Gyvt. 77.§

⁶⁷ Gyer. 99.§

⁶⁸ Gyvt. 78.§ (3)-(4)-(5)

⁶⁹ Gyer. 100§ (2)

Az a kiskorú, akit állami nevelésbe vettek intézeti gyámság alá tartozik. Ilyen esetben a gyám a gyermek- és ifjúságvédő intézet vezetője vagy annak igazgatási ügyekben eljáró helyettese. Az intézeti gyám jogai szünetelnek, ha a kiskorúról olyan nevelőszülő gondoskodik, akit a gyámhatóság a gyámi teendők egy részével megbízott.⁷⁰

A leírtak alapján tehát a nevelésbe vétel esetén még van esélye a gyermeknek a saját családjába visszakerülni. Ellene megy az elvnek, miszerint a gyermeknek a saját családjában kell nevelkednie, de meg is tartja a lehetőségét. Véleményem szerint fokozott figyelemmel kell lenni a gyermekre és a családra. Folyamatosan figyelemmel kell kísérni a veszélyeztetettség mértékét, annak okát, ami miatt a gyermeket – ha csak átmenetileg is – de kiemelték a családból. A gyámhivatalnak felül kell vizsgálnia a család helyzetét és azt hogy elhárították-e a veszélyeztetett helyzetet. Sajnos elmondható, hogy a már családjából kiemelt gyermekek nagyon kis százalékát sikerül a saját családjába visszahelyezni, mivel a szülők nem tudják biztosítani a neveléshez szükséges körülményeket vagy egyszerűen csak lemondanak róluk. Ezekben az esetekben a nevelésbe vett gyermeket hat hónap után örökbefogadhatóvá nyilvánítják.

5.6 Nevelési felügyelet elrendelése

A továbbiakban a nevelési felügyelet elrendeléséről, az utógondozás elrendeléséről, az utógondozói ellátás elrendeléséről és a megelőző párfogásról csak egy-két mondatban beszélnek, hiszen ezek már a gyermekvédelmi rendszerben lévő vagy a rendszerből épp kikerülő gyermekek helyzetéről szól.

A gyermek nevelési felügyeletének elrendelését a gyámhatóságnál a speciális gyermekotthon vezetője kezdeményezi akkor, ha a gyermek személyes szabadságának korlátozása negyvennyolc órát meghaladóan szükséges.⁷¹

A gyámhatóság abban az esetben intézkedik, ha a gyermek olyan magatartást tanúsít az egészségi vagy pszichés állapotának zavara folytán, amely saját vagy mások életére, testi épségére jelentős veszélyt jelenthet vagy közvetlen és súlyos veszélyt jelent. Továbbá amennyiben a veszélyhelyzet kizárólag a gyermek 48 órát meghaladó időtartamban zárt körülmények között biztosított teljes körű ellátásával, kivizsgálásával és terápiájával hárítható

⁷⁰ Gyámügyi ügyintézők kézikönyve II. köt. Közigazgatási füzetek 5. sz. különkiadás, Kiadja: Magyar Közig. Intézet, Budapest, 1992, 360-361. old

⁷¹ Gyvt. 81/B.§ (1)

el. A hatósági intézkedés időtartama a két hónapot nem haladhatja meg. A gyámhatóság a nevelési felügyelet céljának elősegítése érdekében elrendelheti, hogy a gyermek a speciális gyermekotthon vagy lakásotthon meghatározott helyiségében tartózkodjék, meghatározott ideig hozzátartozóival a kapcsolattartását csak korlátozott módon gyakorolhassa, vagy a gyermekvédelmi gyám elrendelésével meghatározott gyógykezelésnek vagy gyógyító eljárásnak vesse alá magát.⁷²

5.7 Utógondozás elrendelése

A gyámhatóság által elrendelt utógondozói ellátás keretében a fiatal felnőtt számára utógondozást és szükség szerint ellátást kell biztosítani. Az utógondozásra a nevelésbe vétel megszüntetését vagy megszűnését követően van szükség – kivéve ha a gyermeket örökbe fogadták. Az intézkedés időtartama megszüntetés esetében a gyermek 18. életévének betöltéséig, de legalább egy évig tart, míg megszűnés esetében a fiatal felnőtt kérelmére legfeljebb egy évig. Továbbá lehetőség van utógondozásra az otthonteremtési támogatás igénylésének, felhasználásának és elszámolásának időtartamára.⁷³

Utógondozást láthat el a gyermekjóléti központ, a nevelői hálózatot működtető, a gyermekotthon, az utógondozó otthon vagy esetleg külső férőhely.⁷⁴

Az utógondozás megszűnhet a megjelölt időtartam elteltével, a fiatal felnőtt 24. életévének betöltésével vagy az otthonteremtési támogatással való elszámolással. Továbbá a gyámhatóság is megszüntetheti az utógondozást, ha egyéb gyermekvédelmi intézkedést rendeltek el, vagy a fiatal felnőtt az utógondozó intézménnyel önhibájából legalább három hónapja nem működött együtt.⁷⁵

Az utógondozás elrendeléséről szóló határozatban a gyámhivatal felhívja az utógondozás biztosítására köteles intézmény vezetőjét, hogy az utógondozás eredményéről évente adjon tájékoztatást a gyámhivatalnak. Továbbá tájékoztatni köteles a gyámhivatal felhívására bármikor, illetve az utógondozás megszűnésekor vagy megszüntetésekor.⁷⁶

⁷² Gyvt. 81/B.§ (2)-(3)-(4)

⁷³ Gyvt. 92.§

⁷⁴ Gyvt. 92.§ (2)

⁷⁵ Gyvt. 92.§ (5)-(6)

⁷⁶ Gyer. 121.§ (2)

5.8 Utógondozói ellátás elrendelése

Az utógondozói ellátás keretében lakhatást és szükség szerint további ellátást kell biztosítani annak a nevelésbe vételből kikerült fiatal felnőttnek, akinek utógondozói ellátását a gyámhatóság elrendelte.⁷⁷ Az ellátást biztosíthatja a nevelőszülő, a gyermekotthon, az utógondozói otthon vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat által működtetett külső férőhely.⁷⁸

A gyámhatóság kérelemre abban az esetben rendeli el az utógondozói ellátást, ha a nevelésbe vétel nagykorúvá válás miatt szűnt meg és létfenntartását önállóan nem tudja biztosítani. Illetve akkor ha köznevelési, felsőoktatási, felnőttképzési intézménnyel tanulói, hallgatói, felnőttképzési jogviszonyban áll, vagy szociális bentlakásos intézménybe várja felvételét. Az első esetben a 21. életévének, a másodikban a 24. életévének és a harmadik esetben pedig legkésőbb a 22. életévének betöltéséig kérheti az ellátást.⁷⁹

A 25. életévét betöltött, hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt utógondozói ellátása a fiatal felnőtt kérelmére meghosszabbítható a hallgatói jogviszonya megszűnéséig, de legkésőbb a 30. életévének a betöltéséig.⁸⁰

5.9 Megelőző pártfogás elrendelése

A megelőző pártfogást gyámhatóság a bűncselekmény vagy az elzárással is sújtható szabálysértés elkövetése miatt indult védelembé vétel iránti eljárásban, vagy a már fennálló védelembé vétel mellett rendelheti el.⁸¹ Az eljárásban a gyámhivatal, a pártfogó felügyelő és a gyermekjóléti szolgálat vesz részt. Az intézkedés elrendeléséért és végrehajtásáért a gyámhivatal felelős. A pártfogó felügyelő részt vesz a döntés előkészítésében, a magatartási szabályok meghozatalában és a végrehajtásban. A gyermekjóléti szolgálat feladata környeztanulmány elkészítése és pedagógiai vélemény megküldése a pártfogó felügyelői szolgálatnak. A környeztanulmány elkészítése során a pártfogó felügyelő és a gyermekjóléti szolgálat a hatékonyabb együttműködés érdekében közösen is eljárhat.⁸²

⁷⁷ Gyvt. 53.§ (4)

⁷⁸ Gyvt. 53/A. § (1)

⁷⁹ Gyvt. 93.§ (1)-(2)

⁸⁰ Gyvt. 93.§ (9a)

⁸¹ Gyvt. 68/D. §

⁸² Dr. Herke-Fábos Barbara Katalin: Megelőző pártfogás mint gyermekvédelmi hatósági intézkedés In: Családi Jog XIV.évfolyam 2016.

A gyámhatóság legalább évente felülvizsgálja a megelőző pártfogás alatt álló gyermek védelembé vétele és megelőző pártfogása fenntartásának indokoltságát. A megelőző pártfogó felügyelő akkor javasolhatja a megelőző pártfogás megszüntetését, ha a gyermek legalább fél éve fennálló megelőző pártfogása eredményesen eltelt, célja megvalósult és a gyermek magatartása kedvező irányba változott. A megelőző pártfogás megszüntetésére a gyermek magatartásának kedvező irányú változása esetén a gyermekjóléti központ is tehet javaslatot.⁸³

⁸³ Gyvt. 68/D. § (9)

6 A GYERMEKVÉDELEM ESZKÖZRENDSZERE

A gyermekvédelem eszközszeréről azért fontos beszélni, mert itt lehet megemlíteni azokat a személyeket, szerveket amelyek részt vesznek a gyermekek védelmében.

Az állam, a helyi önkormányzatok és a gyermekek védelmét ellátó természetes és jogi személyek, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek feladata, hogy meghatározott intézkedésekkel és ellátásokkal segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői kötelességek teljesítéséhez. Továbbá gondoskodniuk kell a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, illetve a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről.⁸⁴

A gyermekek védelmében a helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség és a pártfogó felügyelői szolgálat törvényi felhatalmazás alapján jár el. Ezeken a szerveken felül a gyermekvédelemben szerepet játszanak az egészségügyi szolgáltatást nyújtók – különösen a védőnői szolgálat, a házi orvos, a házi gyermekorvos -, a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók, a köznevelési intézmények, a munkaügyi hatóság, a javítóintézet, az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek, a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása, az egyesületek, alapítványok és egyházi jogi személyek, valamint a gyermekjogi képviselő.⁸⁵ Továbbá a gyermekek védelmével kapcsolatos tevékenységet elláthat civil szervezet is. Általuk javulhat az ellátás színvonala, mert olyan ellátási formákat hozhat be, amelyek hiányoznak az állam által nyújtott gyermekvédelmi rendszerből.⁸⁶

A rendszer egyik kiemelkedő elve az együttműködés. A gyermek veszélyeztetettségének minél hamarabbi megelőzése, megszüntetése érdekében a jelzőrendszer tagjainak, a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szakembereknek és intézményeknek együtt kell működniük egymással, valamint magával a gyermekkel és a családjával is.⁸⁷

⁸⁴ Gyvt. 1.§ (1)

⁸⁵ Gyvt. 2.§ és 17.§

⁸⁶ Filó-Katonáné 48.old

⁸⁷ Katonáné-Herczog 37.-38.old

7 BEFEJEZÉS

A gyermekeknek nagy szerepük volt és van a társadalom életében. Ez megmutatkozik a történelem során is, mivel minden korban nagy hangsúlyt fektettek a gyermeki jogok érvényre juttatására. Az 1989-es ENSZ által hozott Gyermekjogi Egyezmény volt a legnagyobb hatással a gyermeki jogok mai állapotának kialakulására. Ennek a legszélesebb körben elfogadott egyezménynek a hatására alakult ki a hazai gyermekvédelmi törvényünk, mely fokozott figyelemmel van a gyermeki jogokra. Az egyik legfontosabb alapjognak, a gyermek családban történő nevelkedésének érvényesülése mentén alakult ki a gyermekvédelem rendszere Magyarországon. A fokozatosan felépülő rendszer az elsősorban önkéntes alapon igénybe vehető alapellátásokkal kezdődik, mely a család egyben maradása érdekében segíti a gyermek nevelkedését. Az állam ezek után is az alapellátások eszközével támogatja a családokat, így figyelembe véve a családban nevelkedés elvét. Ennek az elvnek az én véleményem szerint is nagyon nagy jelentősége van, és annak is kell lennie, hiszen a gyermek csak családi környezetben kaphatja meg azt az érzelmi támogatást, ami az egészséges fejlődéséhez szükséges. Azért tartottam fontosnak a témám szempontjából részletesen bemutatni a gyermekvédelem rendszerén belül az alapellátásokat is, mert ez a családban nevelkedés alapelveinek érvényre jutásának fontos alapja. Az alapellátások eredményességéhez szükség van a szülők és a hatóságok együttműködésére. Ha ez az együttműködés nem valósul meg, az alapellátások sikertelensége miatt kialakulhat egyfajta veszélyeztetettség, esetlegesen a már meglévő veszélyeztetettség nagyobb mértékűvé válhat, mely esetben a hatóságoknak már be kell avatkozni. A rendszer a beavatkozás esetében is próbálja elsősorban a gyermek érdekeit nézni és ezért a lehető legenyhébb megoldást választani. Az elv érvényesülése érdekében elsőként a gyermek családjában történő nevelkedését próbálják segíteni. Ez tulajdonképpen a védelembe vétel, mely a szülők és a hatóságok közötti együttműködésen alapuló segítő beavatkozás a családok életébe. A veszélyeztetettség megszüntetése azonban nem ilyen egyszerű, és sajnos a legtöbb esetben a védelembe vétel nem elég. Ekkor jön szóba a családvédelmi alapelv megsértése egy másik a gyermekek mindenekfelett álló érdekének elve által, mely kiválthat közjogi, gyermekvédelmi hatósági intézkedéseket.⁸⁸ Itt jönnek szóba a címemként is megnevezett családban történő nevelkedés alapelveinek érvényesülési nehézségei. Hiszen ahogy kifejtettem, a gyermekvédelmi rendszer ennek az elvnek a mentén alakult ki,

⁸⁸ Filó-Katonáné 52.old

viszont vannak olyan mértékű veszélyeztetettségek a családban, ami esetében jogszerűen figyelmen kívül lehet hagyni.

A családból való kiemeléssel járó intézkedések meghozatala egy nagyon nehéz döntés mely nagy felelősséggel jár és melynél fokozott körültekintéssel kell eljárni. Ezen nehézségnek a megértése céljából fejtettem ki a hatósági intézkedéseket. A veszélyeztetettséget – amely által kiemelhetik a gyermeket a családból – a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer tagjai észlelik és jelzik a gyámhatóság felé. A veszélyeztetettség kulcsfogalom, mely az egész gyermekvédelmi rendszert és a családból kiemelést megalapozza. Fontos ismerni a típusait, ugyanis például az anyagi veszélyeztetettség által nem lehet kiemelni a gyermeket a családból. Ezzel ellentétben más formáknál a mértékétől függően már be lehet avatkozni a családok életébe. Véleményem szerint fokozott figyelemmel kell felmérni a veszélyeztetettség nagyságát, hiszen ezek alapozzák meg a hatósági döntéseket. Kisebb mértékű problémánál leginkább az alapellátásokat kell használni, majd csak ezen szolgáltatások után a védelembé vételt. Ezzel szemben közepes és nagyobb veszélyeztetettség esetén már drasztikusabb beavatkozások szükségesek. Álláspontom szerint ez jelenti a gyermek családban való nevelkedésének, mint alapelvnek a nehézségét. Hiszen nagyon nehéz eltalálni azt a pontot, amikor se nem túl hamar és nem is túl későn történik meg a kiemelés, valamint nehéz a megfelelő intézkedés kiválasztása is. Úgy gondolom ezeket a nehézségeket a jelzőrendszer, a gyámhivatal és a szülők még hatékonyabb együttműködése által lehetne leküzdeni.

Összességében a gyermekvédelem olyan feladata az államnak, amelyet folyamatosan figyelemmel kell követnie. Munkám során igyekeztem bemutatni a gyermekek és az érdekeik védelmének jelentőségét, különös tekintettel a családban történő nevelkedés elvének érvényesülésének aggályaira. Ismertettem a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényt, mely kellő hangsúlyt fektet a gyermeki jogok érvényre juttatására. Magát a gyermekvédelem rendszerét is egy elv – a gyermek családban történő nevelkedése – mellett alakította ki. Tekintettel van a fokozatosságra, alapellátásokkal kezd majd halad a hatósági, állami beavatkozás felé a veszélyeztetettség mértéke alapján. Véleményem szerint a rendszer jó, és bár a bemutatott nehézségek jelen vannak, egy ilyen érzékeny ágazatnál, mint a gyermekvédelem ez szinte elkerülhetetlen. Úgy gondolom a hatóságok, a jelzőrendszer tagjai és a családok még nagyobb együttműködésével csökkenthető a nehézség mértéke és még hatékonyabb lesz a gyámhatóságok munkája.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

Barcsi Antal: Gyermekvédelmi útmutató, Módszerek és ajánlások a gyermekvédelemmel foglalkozóknak Szeged, Mozaik Kiadó, 2007.

Barzó Tímea: A magyar család jogi rendje Budapest, Patrocinium Kiadó, 2017.

Barzó Tímea: A magyar családi jog múltja, jelene és jövője II., A gyermekvédelem fejlődésének rövid történeti bemutatása In: Családi jog, IV. évfolyam 2.sz./2006.

Büki Péter: A gyermek védelme, A gyermekvédelem elméleti alapvetése Budapest, PONT Kiadó, 2009.

Család, Gyermek Ifjúság: Családbafogadás és nevelés a rokoni családban – Hagyomány és együttműködés a gyerekek érdekében

Csóky László, Domszky András, Hazai Vera, Herczog Mária: A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata Budapest, PONT Kiadó, 1994.

Domszky András: Gyermek- és ifjúságvédelem Budapest, Államigazgatási Főiskola, 1999.

Herke-Fábos Barbara Katalin: Megelőző pártfogás mint gyermekvédelmi hatósági intézkedés In: Családi Jog XIV.évfolyam 2016.

Katonáné Pehr Erika – Herczog Mária: A gyermekvédelem nagy kézikönyve Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2011.

Filó Erika, Katonáné Pehr Erika: Gyermeki jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem Budapest, HVG-PRAC Lap- és Könyvkiadó, 2015.

Gyámügyi ügyintézők kézikönyve I. köt. Közigazgatási füzetek 5. sz. különkiadás Budapest, Magyar Közig. Intézet, 1992.

Gyámügyi ügyintézők kézikönyve II. köt. Közigazgatási füzetek 5. sz. különkiadás Budapest, Magyar Közig. Intézet, 1992.

Heinerné Barzó Tímea: Családi jog Miskolc, Novotni Alapítvány, 2004.

Szöllősi Gábor: Gyermekjóléti alapellátás, Segédanyag a szociális szakvizsgálóhoz Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2004.

Varga Aranka: Gyermekvédelem és iskola Pécs, PTE BTK Oktatáskutató Központ (Virágmandula Kft), 2012 .

Zeller Judit, Rózsás Eszter: Gyermek- és Ifjúságvédelem Budapest, NKE, 2014.

Internetes forrás

A Gyermekjogi egyezményről <https://unicef.hu/igy-segitunk/kozos-ugyeink/gyermekjogok/gyermekjogi-egyezmenyrol/> Letöltve: 2018.04.11.

Bartha Annamária: A gyermekvédelmi rendszer felépítése <https://doksi.hu/get.php?lid=10377> Letöltve: 2018.03.21

Dr. Illés Fanni: Veszélyeztetett gyermekek – hogyan történik a védelembe vétel? 2013.09.10. <http://www.szuloklapja.hu/hivatalos-ugyek/2052/veszelyeztetett-gyerekek-hogyan-tortenik-a-vedelembe-vetel.html> Letöltve: 2018.04.10.

dr. Takács Bernadett – Alternatív napközbeni ellátások (rövidített változat) <http://www.szmi.hu/gyv10ev/files/> Letöltve: 2018.03.24

Kapás Katalin: A gyermekvédelmi rendszer felépítése, alapellátások, szakellátások köre <https://doksi.hu/get.php?lid=10302> Letöltve: 2018.03.20.

Kothenz János-Kothenczné Osváth Viola-Balog Mária-Pál Melinda-Balogh Zsolt: Róluk... értük... II. Családból kiemelt gyermekek és fiatalok pedagógiája. Állami Gondoskodásban Élő és Veszélyeztetett Fiatalok Támogatásáért országos közhasznú Alapítvány, 2009, Szeged, (http://www.kothenczjanos.hu/in_text/roluk_ertuk_ii/index.html) – (letöltés napja: 2018.04.10.)

Módszertani Útmutató: A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan, Emberi Erőforrások Minisztériuma Letöltve: 2018.04.11

Jogszabályok

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról

